

УДК 655.15

Андросюк Л.А.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЛІГРАФІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Досліджено основні тенденції розвитку поліграфічної галузі України на сучасному етапі. Визначено місце галузі в структурі промисловості та проаналізовано основні показники діяльності поліграфічних підприємств. Проведено порівняння показника випуску продукції на душу населення в Україні та у провідних країнах світу. Особливу увагу приділено впливу факторів на динаміку основних показників галузі.

Ключові слова: промисловість, поліграфічна галузь, випуск продукції, структура, видання на вимогу, конкуренція, рентабельність, стан, перспективи.

ВСТУП

В сучасних умовах інноваційний розвиток національної економіки визначається фактором інформаційного забезпечення суспільства, сприяти чому в змозі і повинен видавничо-поліграфічний комплекс. ВПК є однією з найбільш наукомістких галузей промисловості. Стратегічна важливість комплексу для економіки розвинутої держави полягає передусім в тому, що в її сфері зосереджено висококваліфікований трудовий потенціал як гуманітарного, так і науково-технічного профілю, а видавничу продукцію як інтелектуальний продукт, є одним з ключових елементів, які складають культурний, освітньо-науковий, інформаційний потенціал держави.

На розвиток та формування підприємств комплексу впливають фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, незалежно від їх розміру та форми власності. Тому в умовах прогнозування тенденцій розвитку поліграфічної галузі як складової ВПК, набуває актуальності дослідження сучасного стану підприємств та галузі загалом.

Дослідженню проблем поліграфічної галузі присвячені роботи таких вчених як Дурняк Б.В., Григорова З.В., Мельников О.В., Пашуля П.Л., Палига Є.М., Угрин Я.М., Шангрет А.М. та ін. Однак, зважаючи на важливість галузі та динамічність змін, актуальним є постійний моніторинг та оцінка результатів діяльності поліграфічних підприємств та галузі загалом.

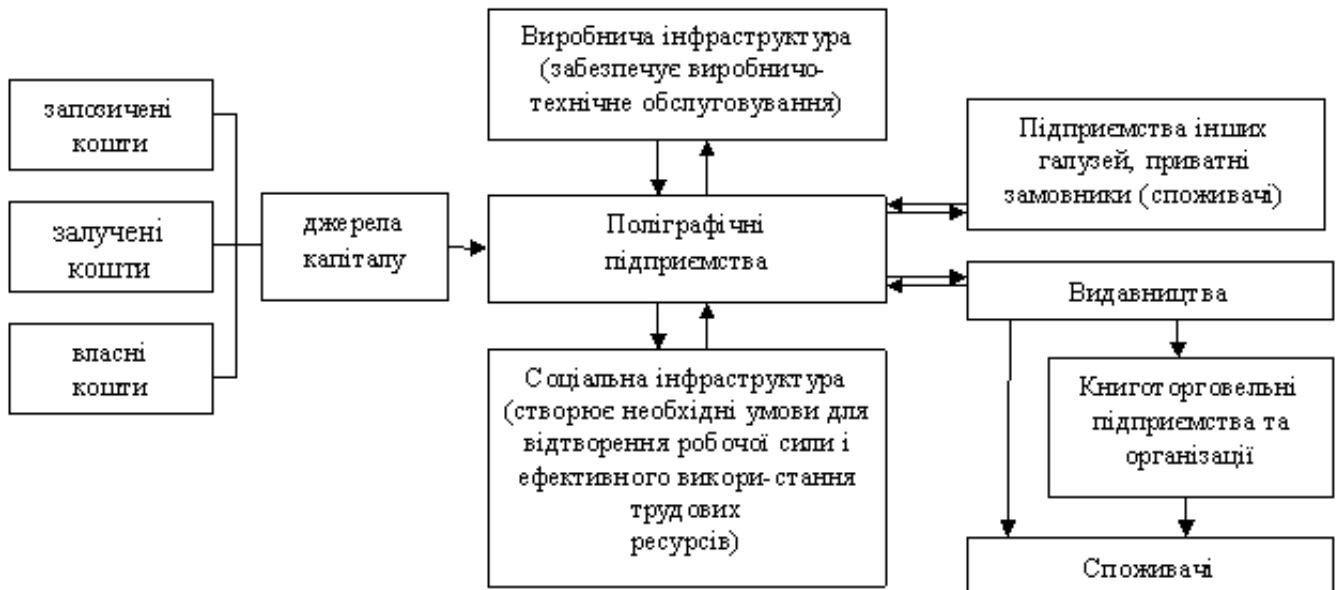
Метою статті є дослідження сучасного стану поліграфічної галузі та перспектив її розвитку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Промисловість є однією з найважливіших ланок господарського комплексу України. Її провідна роль в економіці визначається перш за все тим, що забезпечуючи всі галузі знаряддями праці та новими матеріалами, вона є найбільш активним фактором НТП і розширеного відтворення в цілому. Однією зі складових частин промисловості є видавничо-поліграфічний комплекс. Поряд з телебаченням, радіомовленням та засобами Інтернет, він є однією з основ для матеріального втілення інформаційних потоків і призначений для задоволення потреб у друкованій продукції. Ця галузь промисловості є соціально значущою, рівень її розвитку є своєрідним індикатором соціально-економічного становища країни і чутливо реагує економічний розвиток держави, хоча має невелику питому вагу у формуванні внутрішнього валового продукту і традиційно відноситься до забезпечуючих галузей економіки країни. Сам комплекс включає в себе видавничу та поліграфічну галузі, а також виробничу та соціальну інфраструктуру.

Діяльність поліграфічних підприємств визначає відносини, що поєднують в собі виробничо-господарську діяльність юридичних та фізичних осіб, зайнятих створенням, виготовленням та розповсюдженням друкованої продукції.

Аналіз основних складових поліграфічної галузі дозволив побудувати схему взаємовідносин між усім учасниками (рис.1).

Рис. 1 Схема взаємозв'язків та взаємовідносин на ринку друкованої продукції

Джерело: складено автором на основі [1]

Соціально-економічні перетворення, що мають місце, здійснюють суттєвий вплив на зміну інформаційного простору, видавничий ринок та структуру поліграфічної промисловості. Тенденції пов'язані перш за все, з децентралізацією випуску друкованої продукції, зменшенням середньої типажності, зростанням номенклатури випуску та проблемами поширення і збуту, зумовили необхідність структурної перебудови поліграфічної промисловості, зокрема створення середніх та дрібних, головню приватних підприємств, які зможуть витримати нові умови конкуренції з якості продукції, номенклатури послуг та строків виконання замовлення.

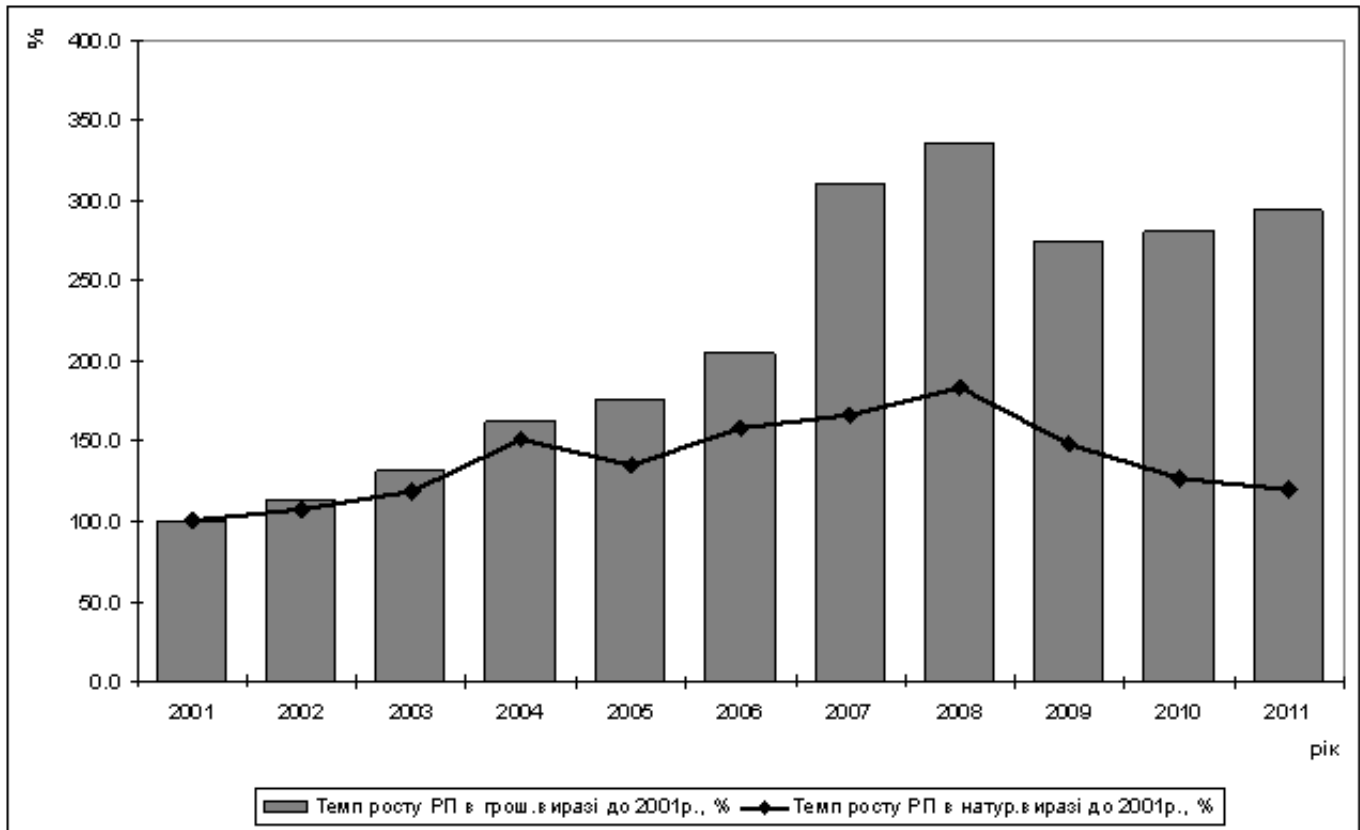
Аналіз показав, що ситуація на ринку продовжує залишатись нестійкою. Суттєві зміни, що відбуваються у сфері масових комунікацій і пов'язані з все ширшим використанням цифрових платформ, все більший вплив чинять на подальшу перспективу розвитку не тільки поліграфічного виробництва, але й всієї виробничої інфраструктури (виробництво устаткування та матеріалів, паперу та картону для друку, організацію оптової торгівлі та сервісу). Сучасні умови на поліграфічному ринку характеризуються послідовним спадом об'ємів друкованої продукції, збільшенням кількості збиткових типографій, зміни структури ринку поліграфічних робіт в результаті посилення конкуренції з зарубіжною поліграфічною базою. Рентабельність діяльності підприємств залишається на низькому рівні, зокрема частка прибуткових підприємств не перевищує 38%, значна частина підприємств знаходиться в зоні нульової рентабельності. В газетно-журнальному секторі ринку поліграфічних робіт завантаженість підприємств складає 50-70%, конкуренція між підприємствами постійно зростає. В книжковому виробництві тільки 28% типографій мають відносно стабільну економіку та здатні здійснювати і обмежених масштабах необхідне відтворення.

Найважливішим фактором, що визначає сучасний стан поліграфічного виробництва та його подальший розвиток, стає ціна виконуваних робіт, яка здійснює вплив на прибуток, рентабельність, та в кінцевому випадку на конкурентоспроможність як підприємства, так і галузі загалом.

Серед перспектив галузі експерти окреслюють створення центрів поширення друкованих видань «на вимогу», адже багато видань в сучасних умовах потребують обмежених тиражів, виготовлення яких в звичайних умовах є економічно недоцільним. Це можуть бути довідники та інструкції, спеціальні каталоги та додаткові тиражі наукових видань. Проведені дослідження показали, що вартість зберігання віддрукованих та відправлених на зберігання тиражів видань складає в середньому від 20 до 50% власне вартості друку. Продуктивність сучасного поліграфічного устаткування дозволяє друкувати до 500 сторінок на хвилину, що дозволяє зменшити запаси готової продукції, оперативно виготовляти додаткові тиражі та організувати прямий збут продукції безпосередньо типографією. Ці досягнення цифрового друку відкривають також можливості перевидання рідкісних видань та книг, що користуються підвищеним попитом.

Аналіз діяльності поліграфічних підприємств у 2005-2009 рр. показав, що розвиток вітчизняного поліграфічного бізнесу мав стійку позитивну динаміку за рахунок появи нових поліграфічних комплексів, модернізації типографій. У 2008-2009 роках мав місце спад виробництва у всіх секторах ринку поліграфічних послуг (рис.2), і тільки з кінця 2010 – початку 2011 років з'явилась позитивна динаміка у випуску друкованої продукції, яка разом з тим, характеризує не динаміку росту виробництва, а тільки констатує зростання вартості витратних матеріалів і власне поліграфічних робіт. Підтвердженням тому є зниження випуску газетної та книжкової продукції в натуральному вираженні при зростанні ринкової ціни. З рисунку 2 також видно, що

найбільш ефективним для підприємств галузі був 2008 рік, коли було реалізовано найбільший за 10 років обсяг продукції та послуг.

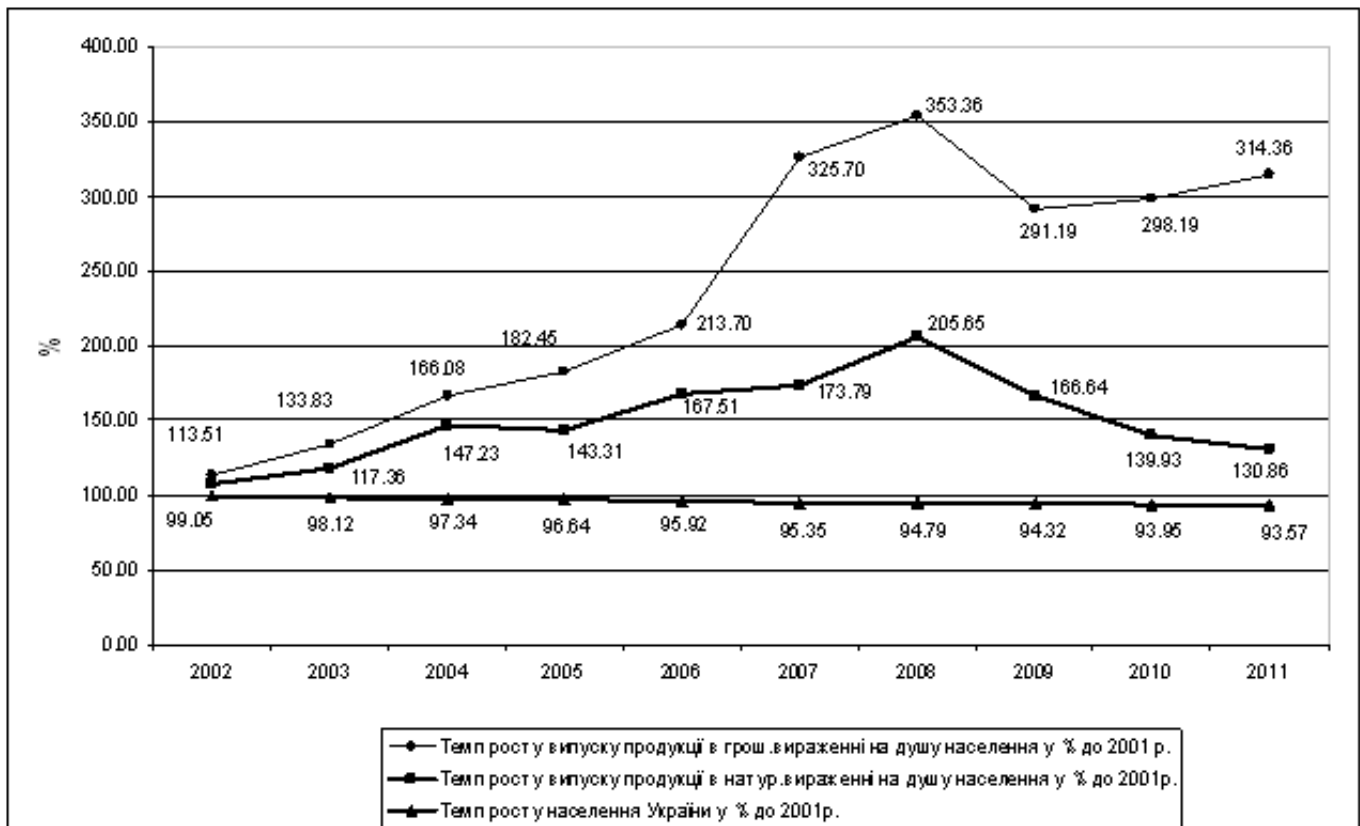

Рис. 2 Динаміка реалізації продукції в натуральному та грошовому вираженні

Джерело: розраховано автором на основі [3]

Як показав аналіз динаміки випуску продукції на душу населення в грошовому та натуральному вираженні (рис.3) – зниження чисельності населення України у 2002-2011 рр. на 4 млн. осіб було одним із факторів, що спричинили зниження випуску в натуральному вираженні. Динаміка зростання показників реалізації продукції галузі в натуральному та грошовому вираженні за період 2001-2008рр свідчить про дійсне нарощування об'ємів виробництва. У 2009-2011 роках крива випуску в грошовому вираженні продовжила зростати, а крива випуску в натуральному вираженні пішла на спад, що свідчить про скорочення об'ємів виробництва та здорожчання одиниці продукції.

Найбільш успішним за аналізований період був 2008 рік. У 2009 році значно знизився (і продовжує падати) тираж книг та іншої друкованої продукції, хоча кількість назв при цьому зросла, що свідчить про проблему відтворення тієї літератури, яка є цікавою для читача. До того ж, все це супроводжувалось зниженням купівельної спроможності громадян у цей період.

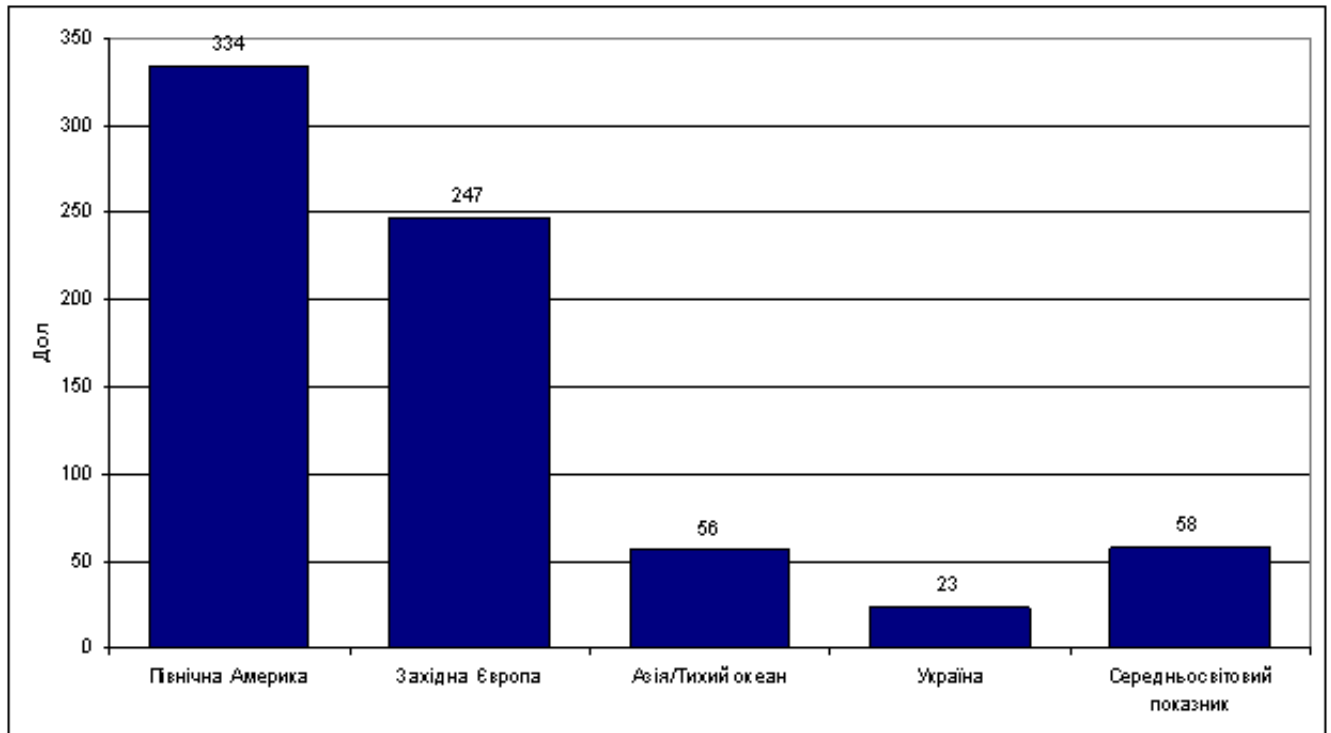
Рис. 3 Динаміка випуску продукції на душу населення та населення України загалом

Джерело: розраховано автором на основі [3]

В умовах посилення тенденцій до інтернаціоналізації та глобалізації ринкової економіки, господарських зв'язків зростає науковий і практичний інтерес до аналізу світових ринків. Світовий ринок друкованої продукції вважається одним з найкращих індикаторів економічних процесів, його динаміка, проблеми та перспективи є визначальними показниками в розвитку економіки країни. Ця особливість важлива і для України.

В світовій практиці оцінка ємності ринку поліграфічних робіт здійснюється на основі показника випуску продукції на душу населення з урахування купівельної спроможності громадян країни. У 2001 році на 1 особу в Україні припадало 59,17 грн. друкованої продукції. Дослідження показало, що зростання цього показника до 209,09 грн. у 2008 році було підкріплене реальним збільшенням обсягу матеріальних благ на душу населення, в той час як у 2009, 2010 та 2011 роках воно носило лише номінальний характер. У 2011 році на 1 особу було випущено 186,01 грн. друкованої продукції. При цьому, важливо розуміти, що збільшення цього показника, порівняно з 2001 роком, відбулось не тільки завдяки зростанню купівельної спроможності, але й як наслідок зменшення чисельності населення країни.

Високе щорічне споживання друкованої продукції на душу населення характерно для Північної Америки: воно приблизно в 6 разів вище загальносвітового показника, який складає 58 дол. (рис.4).

Рис. 4 Річне споживання друкованої продукції на душу населення в дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [3], [5]

В Японії споживання друкованої продукції у вартісному вираженні на душу населення складає 480 дол. Це вище, ніж в США, де 334 дол. В перспективі найвищий ріст об'ємів випуску продукції слід очікувати в Китаї, країнах Південно-Східної Азії, Латинської Америки.

Проведений аналіз показав, що подальший розвиток галузі характеризуватиметься подальшим зростанням частки підприємств приватної власності, а не державної, які здійснюватимуть випуск багатофарбової аркушевої рекламної-комерційної продукції, журналів, етикеток та пакувань, а також багато фарбових газет. Особливий клас продукції виробничо-технічного призначення, що має гарні та постійні перспективи, складає елітна продукція. Це реклама та каталоги для адресного поширення, елітна етикетка та продукція представницького класу.

ВИСНОВКИ

Не дивлячись на внутрішню проблематичність та зростаючу конкуренцію зі сторони електронних засобів комунікацій, радикальних змін поліграфічне виробництво не зазнає.

Тренд падіння об'ємів випуску друкованої продукції ще буде поза зоною критичного стану поліграфічного ринку, хоча процеси з його оздоровлення вже будуть прогресувати (вивід потужностей, закриття підприємств). Протягом найближчих декількох років, скорочення виробництва друкованої продукції буде стримуватись в першу чергу завдяки все ще високим витратам на придбання додаткових електронних засобів візуалізації, окрім того – психологічними бар'єрами та неповною адаптованістю видавців до електронного поширення видань.

Ще однією характерною рисою подальшого розвитку стане використання поліграфічними підприємствами аутсорсингових послуг, що відкриває нові можливості по розширенню власних послуг за рахунок до друкарських та крос-медійних видавничих процесів, таких як кольорове сканування, електронне ретушування зображень, електронна верстка шпальт, цифрова кольоропроба, цифровий друк, тощо.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Видавнича справа та поліграфічна діяльність в Україні / Б.В.Дурняк, А.М.Шангрет, О.В.Мельников, Я.М.Угрин. – Львів: Укр.акад.друкарства, 2009. – 149с.
2. Видавничо-поліграфічна галузь України в цифрах: 2011-2007рр. / ДАК «Укрвидавполіграфія», ВАТ «УкрНДІСВД»; уклад. В.І.Воробйов, О.М.Петрашова, Ю.В.Швець. – К.: УкрНДІСВД, 2010. – 174с.
3. Державний комітет статистики. Експрес-випуски [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Палига Є.М. Стан та розвиток видавничо-поліграфічного комплексу України: регіональний аспект / Є.М.Палига, Г.І.Пушак, Я.Я.Пушак. – Львів: Укр.акад.друкарства, 2009. – 187с.
5. Енциклопедія. Средства информации. Распространение печатной продукции и объем рынка полиграфической

промисленности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mlight.com.ua/pechatnie-sredstva-informacii>

Отримано 03.12.2012р.

© **Андросюк Леся Андріївна**, аспірантка кафедри ОВПК, ВПІ, Національного технічного університету України «КПІ», тел. (044) 279-07-12, e-mail: L_les@i.ua